

УДК 378.133:615.825

DOI 10.31494/2412-9208-2022-1-1-112-119

**CONTENT AND STRUCTURE OF PROFESSIONAL COMPETENCE
OF THE FUTURE SPECIALIST FOR PHYSICAL THERAPY
OCCUPATIONAL THERAPY**

**ЗМІСТ ТА СТРУКТУРА ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ
МАЙБУТЬОГО ФАХІВЦЯ З ФІЗИЧНОЇ ТЕРАПІЇ ТА ЕРГОТЕРАПІЇ**

Svitlana KARA,

Candidate of Pedagogical
Sciences, Associate Professor

karasvetlana@ukr.net

<https://orcid.org/0000-0001-8456-5428>

Svitlana KHATUNTSEVA,
Doctor of Pedagogical Sciences,
Professor

katunceva1974@gmail.com

<https://orcid.org/0000-0001-9123-6366>

Світлана КАРА,

кандидат педагогічних наук,
доцент

Світлана ХАТУНЦЕВА,
доктор педагогічних наук,
професор

Natalia PSHENICHNAYA,
Candidate of Pedagogical
Sciences, Associate Professor

natali122436@gmail.com

<https://orcid.org/0000-0002-0351-4950>

Наталія ПШЕНИЧНА,

кандидат педагогічних наук,
доцент

*Berdiansk State Pedagogical
University,*

✉ 4, Schmidta street, Berdiansk,
Zaporizhzhia region, 71100

*Бердянський державний
педагогічний університет*

✉ вул. Шмідта, 4, м. Бердянськ,
Запорізька обл., 71100

Original manuscript received: May 18, 2022

Revised manuscript accepted: May 21, 2022

ABSTRACT

The article analyzes the features of professional activity, the content and structure of professional competence of a specialist in physical therapy and occupational therapy. It is determined that the professional competence of a specialist in physical therapy and occupational therapy is the ability of an individual to effectively perform professional activities based on the possession of professional knowledge, skills and abilities, professionally significant personal qualities; striving for professional development and self-improvement. The content and structure of professional competence of future specialists in physical therapy and occupational therapy have been developed, which is the basis of his professional development and self-improvement.

The professional competence of a specialist in physical therapy and occupational therapy is considered as a unity of three components: motivational-value, cognitive, activity-reflexive, each of which contains structural components and at the same time are aspects of personality.

Motivational and value component is an integral quality and a core component in the structure of professional competence of a specialist. It presupposes the presence

of social attitudes, values and motives; interest and positive attitude to activities; striving for professional development and self-improvement.

The cognitive component of the professional competence of a specialist in physical therapy and occupational therapy includes general scientific and diagnostic competence. Important professional skills include: gnostic, constructive, diagnostic, organizational and methodological, informational, research. The professionally important qualities of a physical therapist and occupational therapist are well-known: moral, communicative, cognitive, emotional-volitional, reflexive.

The activity-reflexive component of professional competence involves the ability to use physical therapy and occupational therapy; mastery of methods of organizing rehabilitation activities, planning tasks and ways to solve them; ability to predict, construct, analyze, consciously evaluate the results of their own activities.

Activity-reflexive component of professional competence involves the ability to use physical therapy and occupational therapy; mastery of methods of organizing rehabilitation activities, planning tasks and ways to solve them; ability to plan, forecast, analyze, adequately evaluate the results of their own activities.

Competence approach to the training of future specialists in physical therapy and occupational therapy is the acquisition and development of higher, integrated, general and special (professional) competencies in higher education.

Key words: *specialist in physical therapy and occupational therapy, professional activity, professional competence, structural components of vocational competence.*

Вступ. Сучасні демографічні, соціально-економічні, суспільно-політичні та інші процеси обумовили докорінну адміністративно-правову перебудову системи медико-соціальної реабілітації, розвиток спеціалізованих реабілітаційних закладів. Реабілітація як один із найважливіших напрямів у системі охорони соціального здоров'я спрямована на профілактику і лікування захворювань, що призводять до тимчасової чи стійкої втрати працездатності, а також на повернення хворих та людей з інвалідністю в суспільство і до суспільно корисної праці.

У зв'язку з цим змінюються вимоги до професійної підготовки майбутніх фахівців із фізичної терапії та ерготерапії. Реабілітаційні установи потребують конкурентоспроможного, соціально і професійно мобільного, самостійного, ініціативного, відповідального фахівця, який здатний вирішувати складні спеціалізовані задачі та практичні проблеми, пов'язані з фізичною терапією та ерготерапією із застосуванням головних положень, теорій та сучасних методик біологічних, медичних, педагогічних та психосоціальних аспектів. Тому проблема формування особистості фахівця компетентного, професійно мобільного, відповідального та ініціативного, здатного до адекватної самооцінки, готового до якісних самозмін набуває в сучасних умовах особливої актуальності [3]. Це вимагає від закладів вищої освіти вдосконалення освітнього процесу, зорієнтованого на формування в здобувачів вищої освіти високого рівня професійної компетентності, ціннісного ставлення до професійної діяльності, активності й самостійності, готовності до постійного професійного розвитку та вдосконалення, оволодіння новими формами, методами й прийомами професійної діяльності, здатного

активно та творчо будувати відносини з людьми, адекватно оцінювати себе як професіонала.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема професійної підготовки фахівців із фізичної терапії та ерготерапії знайшла відображення в багатьох дослідженнях. Зокрема, понятійний апарат підготовки фахівців з фізичної реабілітації розробляли В. Клапчук (В. Клапчук, 2013), Т. Круцевич (Т. Круцевич, 2017), В. Крупа (В. Крупа, 2012), Я. Суворова (Я. Суворова, 2018); загальні питання професійної підготовки майбутніх фахівців із фізичної реабілітації у вищих навчальних закладах висвітлювали (В. Крупа, 2012), А. Герцик (А. Герцик, 2018), О. Гомонюк (О. Гомонюк, 2014), Ю. Лянной (Ю. Лянной, 2018); проблеми формування професійної компетентності визначено в наукових працях В. Крупи (В. Крупа, 2014), В. Кукси (В. Кукса, 2018), Ю. Лянной (Ю. Лянной, 2018), Я. Суворової (Я. Суворова, 2018); особливості практичної підготовки фізичних реабілітологів вивчали О. Андрійчук (О. Андрійчук, 2019), С. Кара (С. Кара, 2018), С. Хатунцева (С. Хатунцева, 2018); формування готовності до самовдосконалення майбутніх фізичних терапевтів та ерготерапевтів висвітлено в працях С. Кари (С. Кара, 2019), І. Ляхової (Ляхова, 2012), С. Хатунцевої (С. Хатунцева, 2019); формування здоров'язберігаючої компетентності майбутнього фахівця з фізичної реабілітації розглянуто в роботах Н. Белікової (Н. Белікова, 2013), С. Хатунцевої (С. Хатунцева, 2018); окремі аспекти клінічної діяльності фахівців з фізичної терапії, ерготерапії та формування готовності до її здійснення вивчали В. Клапчук (В. Клапчук, 2013), І. Ляхова (Ляхова, 2012), Я. Суворова (Я. Суворова, 2018).

Проте, особливості професійної діяльності, зміст та структура професійної компетентності фахівця з фізичної терапії залишаються недостатньо вивченими.

Мета роботи: проаналізувати особливості професійної діяльності, зміст та структуру професійної компетентності фахівця з фізичної терапії та ерготерапії.

Методи та методики дослідження. Для вирішення поставлених завдань, досягнення мети використано сучасні загальнонаукові методи дослідження, адекватні природі феномену, який вивчається: історико-логічний, проблемно-цільовий, порівняльний.

Результати дискусії. Фахівець з фізичної терапії та ерготерапії здійснює професійну діяльність в закладах охорони здоров'я, освітніх та соціальних закладах, державних і громадських установах та організаціях; приватних секторах; виконує професійні обов'язки в мультидисциплінарному та монопрофесійному середовищах.

Означене окреслює основні напрямки роботи фізичного терапевта та ерготерапевта, що передбачають виконання відповідних професійних функцій: комплексне обстеження рівня фізичного розвитку, фізичної підготовленості та працездатності; розробку та впровадження програми фізичної реабілітації з урахуванням індивідуальних особливостей та

трудової діяльності людини; контроль за ефективністю реабілітаційної програми, за необхідності її коригування; підбір ерготерапевтичних рекомендацій щодо самоорганізації та самоврядування, навчання навичкам самоконтролю; здійснення виховної роботи в процесі фізичної реабілітації; формування стійкої спрямованості на оздоровлення; забезпечення безпеки проведення занять; надання першої невідкладної допомоги при порушеннях стану здоров'я.

Щоб ефективно здійснювати професійні обов'язки, бути здатним оптимально вирішувати певне коло спеціалізованих завдань та задач, пов'язаних із фізичною терапією та ерготерапією, потрібно бути компетентним фахівцем.

Під професійною компетентністю фахівця з фізичної терапії та ерготерапії ми розуміємо здатність особистості ефективно виконувати професійну діяльність на основі володіння фаховими знаннями, вміннями та навичками, професійно значущими особистісними якостями; прагнення до професійного розвитку та самовдосконалення.

Компетентнісний підхід до підготовки майбутніх фахівців з фізичної терапії та ерготерапії полягає в формуванні в здобувачів вищої освіти (згідно стандарту вищої освіти за спеціальністю 227 «Фізична терапія, ерготерапія» для першого бакалаврського рівня вищої освіти) інтегральної, загальних та спеціальних (фахових) компетентностей, які визначають успішність його майбутньої професійної діяльності [2].

Спираючись на аналіз наукової літератури, а також враховуючи особливості професійної діяльності фахівця з фізичної терапії та ерготерапії, розглянемо зміст та структуру професійної компетентності. Професійну компетентність фахівця з фізичної терапії та ерготерапії розглядаємо як єдність трьох компонентів: мотиваційно-ціннісного, когнітивного, діяльнісно-рефлексивного, кожен з яких містить структурні складові та одночасно є аспектами особистості.

Мотиваційно-ціннісний компонент вважаємо інтегральною якістю та стрижневою складовою в структурі професійної компетентності фахівця. Він передбачає наявність соціальних установок, ціннісних орієнтацій та мотивів; інтерес та позитивне ставлення до діяльності; прагнення до професійного розвитку та самовдосконалення. Будь-який інтерес зв'язаний із мотивом, а мотиви є формою прояву потреби. Щоб потреби трансформувалися в інтерес, вони повинні пройти стадію мотивації [1]. Мотиви визначають спрямованість діяльності, яка є багаторівневою структурою і зорієнтована на досягнення певних результатів.

Отже, професійна успішність та ефективність діяльності майбутнього фахівця з фізичної терапії та ерготерапії, на нашу думку, багато в чому залежить від його професійної спрямованості, що проявляється в духовних і соціальних потребах, мотивах, установках, інтересах тощо.

Когнітивний компонент професійної компетентності фахівця з фізичної терапії та ерготерапії включає загальнонаукову (наявність

базових та спеціальних знань з циклів дисциплін загальної та професійно-практичної підготовки, сформованість умінь та навичок виконання професійної діяльності), діагностичну (вміння оцінювати стан здоров'я людини, планувати та ефективно реалізовувати програму фізичної терапії та/або ерготерапії відповідно до функціональних можливостей та потреб пацієнта/клієнта; проводити оперативний, поточний та етапний контроль стану пацієнта/клієнта; прогнозувати результати), організаційно-методичну (здатність обирати оптимальні форми, методи і прийоми фізичної терапії; адаптовувати поточну практичну діяльність до змінних умов; аналізувати ефективність реалізації програми фізичної терапії) компетентності [2].

Майбутній фахівець з фізичної терапії та ерготерапії має бути готовим до провадження безпечної для пацієнта/клієнта практичної діяльності з фізичної терапії, ерготерапії в різних областях медицини (травматології, ортопедії, неврології, нейрохірургії, кардіології, пульмонології тощо); надання долікарської допомоги під час виникнення невідкладних станів; навчання пацієнтів самообслуговуванню/догляду, профілактиці захворювань, травм, ускладнень та неповносправності, здоровому способу життя; знаходження шляхів постійного покращення якості послуг фізичної терапії та ерготерапії [2].

Отже, компетентне здійснення професійної діяльності з фізичної терапії та ерготерапії вимагає володіння майбутніми фахівцями певними дидактичними, гностичними, конструктивними, діагностичними, організаційними, прогностичними, комунікативними, дослідницькими вміннями та навичками.

Важливою умовою, що забезпечує високу продуктивність особистості є професійно значущі якості. Високий рівень розвитку професійно значущих якостей особистості при сформованій позитивній мотивації є важливим чинником забезпечення успішного формування особистості висококваліфікованого фахівця.

Під професійно важливими особистісними якостями розуміємо індивідуальні психофізіологічні якості й властивості особистості фахівця, що визначають його професійну придатність та сприяють ефективному освоєнню професії, успішному виконанню професійних функцій, а також формуванню професійної компетентності.

До професійно важливих якостей фізичного терапевта та ерготерапевта відносимо: комунікативні (емпатія, повага до оточуючих і делікатність, здатність швидко встановлювати контакт, спрямованість на відкрите спілкування); моральні (дотримання норм моральної культури та етичних норм; повага, доброзичливість, тактовність, уважність, чуйність, делікатність, вміння вислухати та зрозуміти іншу людину); когнітивні (спостережливість, пластичність та динамічність мислення, здатність приймати рішення, прогнозувати наслідки роботи); рефлексивні (адекватна самооцінка, самокритичність, здатність до корекції результатів власної діяльності, саморегуляції, саморозвитку та самовдосконалення);

вольові (впевненість у собі, емоційна врівноваженість, самостійність, самоорганізація, цілеспрямованість).

Аналітичний підхід до розкриття структури та змісту когнітивного компонента професійної компетентності дав нам змогу дійти висновку про необхідність організації професійно-практичної підготовки здобувачів вищої освіти, яка є ефективним засобом формування і вдосконалення знань, умінь та навичок, формою становлення особистості майбутнього фахівця. Володіння фаховими знаннями, сформованість професійно важливих якостей, умінь та навичок створюють основу для успішної та ефектвної реалізації професійної діяльності.

Діяльнісно-рефлексивний компонент професійної компетентності передбачає вміння використовувати засоби фізичної терапії та ерготерапії; володіння методами організації реабілітаційної діяльності, планування завдань і способів їх вирішення; вміння планувати, прогнозувати, аналізувати, адекватно оцінювати результати власної діяльності.

Самооцінка виступає рівнем самовизначення особистості, відображенням особистісних якостей людини. Вона є важливим регулятором діяльності, залежно від ступеня її адекватності. Формування адекватного самооцінювання, відбувається в процесі міжособистісної взаємодії під час різних видів клінічної практики, у ході яких майбутній фахівець набуває вмінь та навичок оцінювати результати виконання програм фізичної терапії та ерготерапії, та за потреби, модифікувати поточну діяльність; оцінювати себе критично, засвоювати нову фахову інформацію, поглиблювати знання за допомогою самоосвіти, оцінювати й представляти власний досвід, аналізувати й застосовувати досвід колег.

Певний рівень самооцінки та усвідомлення властивостей і якостей особистості є необхідною передумовою та ефективним засобом управління процесом самовиховання.

Рефлексія впливає на внутрішні стимули розвитку потреби фахівця в самоосвіті та самовдосконаленні і тісно пов'язана з високим рівнем професіоналізму. Тому при підготовці майбутніх фахівців з фізичної терапії та ерготерапії ми прогнозуємо формування у здобувачів вищої освіти вміння оцінювати професійні дії.

Вважаємо, що здатність особистості до адекватної самооцінки є ефективним засобом управління власним процесом професійного розвитку, впливає на формування професійної компетентності, забезпечить майбутньому фахівцю з фізичної терапії та ерготерапії успішне виконання професійних функцій.

Несформованість мотиваційно-ціннісного та діяльнісно-рефлексивного компонентів перетворює діяльність на неусвідомлену, спонтанну сукупність дій, після чого втрачається головна її мета, спостерігається відсутність уявлення щодо шляхів її досягнення. Вважаємо, що всі три компоненти **професійної компетентності** (мотиваційно-ціннісний, когнітивний та діяльнісно-рефлексивний) є

важливими складовими особистості майбутнього фахівця з фізичної терапії та ерготерапії і мають бути збалансованими та врегульованими у процесі професійної підготовки.

Висновки. Аналіз науково-теоретичного підґрунтя зазначеної проблеми показав, що професійна компетентність майбутнього фахівця з фізичної терапії та ерготерапії поєднує систему фахових знань, умінь та навичок, професійно значущих особистісних якостей; охоплює мотиваційно-ціннісний, когнітивний, діяльнісно-рефлексивний складові особистості. Професійно компетентному майбутньому фахівцю з фізичної терапії та ерготерапії має бути властивий значний ступінь професійної спрямованості, мотивації до професійної самореалізації, здатності до застосування знань на практиці через сформовану систему вмінь та навичок; інтеграція системи професійно важливих особистісних якостей і властивостей у професійну діяльність; високий рівень практичної підготовки. Знання, вміння, навички, професійно значущі особистісні якості, цілеспрямованість на професійну діяльність як комплекс структурних компонентів особистості майбутнього фахівця виробляються саме в процесі професійно-практичної підготовки.

Розроблені зміст і структура професійної компетентності майбутнього фахівця з фізичної терапії та ерготерапії, складають основу для його професійного розвитку та самовдосконалення.

Подальші дослідження передбачається провести в напрямку вдосконалення педагогічних умов формування професійної компетентності майбутнього фахівця з фізичної терапії та ерготерапії.

Література

1. Рідей Н. М., Строкаль В. П. Методика організації навчальних практик у майбутніх екологів : монографія. Херсон : видавець Олді-плюс, 2012. 264 с.
2. Про затвердження стандарту вищої освіти за спеціальністю 227 «Фізична терапія, ерготерапія» для першого (бакалаврського) рівня вищої освіти: Наказ МОН України від 19.12.2018 р. № 1419). URL : <https://mon.gov.ua/ua/npa/pro-zatverdzhennya-standartu-vishoyi-osviti-za-specialnistyu-227-fizichna-terapiya-ergoterapiya-dlya-pershogo-bakalavrskogo-rivnya-vishoyi-osviti>.
3. Хатунцева С. М., Кара С. І. Проблема формування готовності до самовдосконалення у майбутніх фізичних терапевтів та ерготерапевтів під час клінічної практики. *Наукові записки Бердянського державного педагогічного університету. Серія: Педагогічні науки.* Бердянськ : БДПУ, 2019. Вип. 2. С. 326-338.

References

1. Ridei N., Strokal V. (2012) *Metodyka orhanizatsii navchalnykh praktyk u maibutnykh ekolohiv : monohrafiia* [Methods for organizing educational practices in future environmentalists: monograph]. Kherson : vydavets Oldi-plus, 264 [in Ukrainian].
2. *Pro zatverdzhennia standartu vyshchoi osvity za spetsialnistiu 227 «Fizychna terapiia, erhoterapiia» dlia pershoho (bakalavrskoho) rivnia vyshchoi osvity* (2018) [About approval of higher education standard in the specialty 227 «Physical therapy, ergotherapy» for the first (bachelor) level of higher education]. Nakaz MON Ukrainy vid 19.12.2018r. № 1419). URL : <https://mon.gov.ua/ua/npa/pro-zatverdzhennya-standartu-vishoyi-osviti-za-specialnistyu-227-fizichna-terapiya-ergoterapiya-dlya-pershogo-bakalavrskogo-rivnya-vishoyi-osviti>.

zatverdzhennya-standartu-vishoyi-osviti-za-specialnistyu-227-fizichna-terapiya-ergoterapiya-dlya-pershogo-bakalavrskogo-rivnya-vishoyi-osviti [in Ukrainian].

3. Khatuntseva S., Kara S. (2019) *Problema formuvannia hotovnosti do samovdoskonalennia u maibutnikh fizychnykh terapevtiv ta erhoterapevtiv pid chas klinichnoi praktyky* [Issue of formation of future physical therapists` and ergotherapists` readiness to self-development during clinical practice]. Naukovi zapysky Berdianskogo derzhavnogo pedagogichnogo universytetu. Seriia : Pedahohichni nauky – Scientific papers of Berdiansk State Pedagogical University. Series: Pedagogical sciences, Vyp. 2. Berdiansk : BDPU [in Ukrainian].

АНОТАЦІЯ

У статті проаналізовано особливості професійної діяльності, зміст та структуру професійної компетентності фахівця з фізичної терапії та ерготерапії. Визначено, що професійна компетентність фахівця з фізичної терапії та ерготерапії – це здатність особистості ефективно виконувати професійну діяльність на основі володіння фаховими знаннями, уміннями та навичками, професійно значущими особистісними якостями; прагнення до професійного розвитку та самовдосконалення. Розроблено зміст та структуру професійної компетентності майбутніх фахівців з фізичної терапії та ерготерапії, які складають основу для його професійного розвитку та самовдосконалення.

Професійну компетентність фахівця з фізичної терапії та ерготерапії розглядаються як єдність трьох компонентів: мотиваційно-ціннісного, когнітивного, діяльнісно-рефлексивного, кожен з яких містить структурні складові та одночасно є аспектами особистості.

Мотиваційно-ціннісний компонент є інтегральною якістю та стрижневою складовою у структурі професійної компетентності фахівця. Він передбачає наявність соціальних установок, ціннісних орієнтацій та мотивів; інтерес та позитивне ставлення до діяльності; прагнення до професійного розвитку та самовдосконалення.

Когнітивний компонент професійної компетентності фахівця з фізичної терапії та ерготерапії включає загальнонаукову та діагностичну компетентності. До важливих професійних умінь та навичок віднесено: гностичні, конструктивні, діагностичні, організаційно-методичні, інформаційні, дослідницькі. Виокремлено професійно важливі якості фізичного терапевта та ерготерапевта: моральні, комунікативні, когнітивні, емоційно-вольові, рефлексивні.

Діяльнісно-рефлексивний компонент професійної компетентності передбачає вміння використовувати засоби фізичної терапії та ерготерапії; володіння методами організації реабілітаційної діяльності, планування завдань і способів їх вирішення; вміння планувати, прогнозувати, аналізувати, адекватно оцінювати результати власної діяльності.

Компетентнісний підхід до підготовки майбутніх фахівців з фізичної терапії та ерготерапії полягає в набутті та розвитку у здобувачів вищої освіти інтегральної, загальних та спеціальних (фахових) компетентностей.

Ключові слова: фахівець із фізичної терапії та ерготерапії, професійна діяльність, професійна компетентність, структурні компоненти професійної компетентності.